

Příloha č. 1 – Rozhovor s Karlem Hájkem

Ahoj Karle děkuji ti, že sis na mě udělal čas kvůli rozhovoru k mojí diplomové práci. Ze všeho nejdříve bych se tě chtěla zeptat, jestli souhlasíš s tím, že je tento hovor budu nahrávat.

Ahoj Kristinko, ano, souhlasím.

Děkuji ti. Já bych se tě ráda zeptala, jak dlouho jsi u Čojče a jak dlouho už působíš jako vedoucí na projektech.

Jsem u Čojče od roku 2004, to jsem tehdy byl na prvním projektu jakožto účastník. A jako vedoucí na projektech – pokud budu počítat i ty menší akce, tak, myslím, že od roku 2008.

Další otázka je: Jak bys zhodnotil své znalosti cizího jazyka? Tedy v tvém případě asi němčiny.

Bývalo to i lepší než teď po roce a půl covidu, kdy jsem neměl zdaleka tolik osobního kontaktu, nejenom zprostředkovaného online. Hodnotím své znalosti tak, že já si myslím, že je ještě obrovský potenciál ke zlepšení. Ale vlastně jsou moje znalosti němčiny na té úrovni, že by pro mě asi nebylo vůbec problém žít v Německu – že bych vlastně jiný jazyk nepotřeboval.

Ty jsi jednou na nějaké z Čojč Pädagogik zmiňoval, že při jazykové animaci je dobré dávat tak málo slovních instrukcí, jak to jde. Proč to tak podle tebe je?

Myslím si, že je to u hodně her, nejenom jako u jazykové animace. Je to celkově u her s lidmi. Když jsi schopná dát ty pokyny velice jasně s minimem instrukcí, tak ty pokyny jednodušeji doputují. Navíc u těch jazykových animací spoustu věcí můžeš ukázat rukama nohama, přičemž je určitě dobré využívat tuto nonverbální komunikaci při vedení skupiny, protože ty vlastně chceš, aby se ti lidé mohli soustředit na zvukový vjem toho, co oni sami říkají, nebo co jim někdo říká. Obzvláště u jazykově-animačních her jsou to často nějaká vybraná slovíčka, která budou dál používat, nebo která jsou celkem důležitá. V okamžiku, kdy je zabalíš do obrovské omáčky nějakých slovních instrukcí, tak mi přijde, že se v tom ztrácejí. Hodně se ztrácejí celkově významy, proč se dělá to cvičení. Nejsem moc kamarád toho, že pět minut vysvětluješ a pak tři minuty hraješ.

Takže nonverbální komunikace ve své podstatě pomůže tomu dorozumění, jestli tomu dobře rozumím?

Ano. A určitě zjasní ty tvé pokyny, protože ty jakožto vedoucí dáváš pokyny k té hře – a ty pokyny musí být dostatečně jednoduché, dostatečně pochopitelné, dostatečně rychlé. Musíš rozplánovat, jak ty pokyny půjdou za sebou, v jakém pořadí je budeš dávat.

Jak je to s diskusemi po divadelních představeních? Pokud vím, tak často, když jsou v rámci jednotlivých projektů nějaká divadelní představení, tak po těch divadelních představeních diskutujete s publikem. Já bych se tě chtěla zeptat, jak tyto diskuse probíhají – jestli probíhají v jednom z jazyků, nebo jestli probíhají vždycky dvojjazyčně.

Vždycky probíhají dvojjazyčně. Neuvědomuji si, že by někdy probíhala jenom jednojazyčně. Pokud by byly jenom jednojazyčně, tak by to vyčleňovalo tu skupinu, která tím jazykem tolik nevládne. Je to zajímavá otázka, kterou kladeš. Ty diskuse nejsou jednoduché na moderaci i z důvodu dvojjazyčnosti. Pokud si vezmeme typický projekt, tak čojč projekt má většinou dva

vedoucí – jednoho českého, jednoho německého. Někdy je tam ještě nějaký další člověk, třeba dokumentátor, překladatel a tak dále. Ale řekněme, že překladatel často bohužel není ten luxus, který čojč projekt má. Takže většinou je jednoduché rozdělení rolí mezi těmi dvěma projektovými vedoucími: jeden při diskusi po představení moderuje a snaží se tu diskusi vést a druhý se zaměřuje kompletně na překlad, kdy se snaží zprostředkovat komunikaci všem zúčastněným, i těm, co třeba neumějí z toho druhého jazyka vůbec nic.

Ty jsi zmiňoval, že na projektech nebo i při těch představení nebývá přítomen žádný profesionální tlumočník. Uvažovali jste někdy o tom, že by nějaký tlumočník právě třeba při těchto diskusích přítomný byl, nebo ani ne? Anebo je to úplně mimo prostředky a možnosti Čojče?

Zvažovali, určitě. Jsou momenty, kdy je to určitě dobré a kdy se hlavně v poslední době nějak seberefektivně učíme, asi i tím onlinem, kde je to o hodně výraznější. Jsou momenty, kdy si myslím, že je určitě důležité, aby tam byl buď tlumočník, anebo někdo, kdo je dostatečně schopen – byť třeba konsektivně – překládat do obou směrů. To je možná takový zajímavý kulturní fenomén čojčské subkultury, že většina těch překladů není simultánní, ale konsektivní, kdy mají možnost zapojit se lidé, kteří umějí jazyk na různých levelech. Podle mě se zlepšují jejich znalosti a je většinou dobré, když nepřekládá jenom jeden člověk, ale když v rámci Čojče překládá celá skupina. Celá ta skupina neustále aktivně naslouchá, případně doplňuje. V tu chvíli si myslím, že opravdu funguje ten oboujazyčný koncept, kdy se vyloženě mísí myšlenky z obou stran. Myslím si, že vložení umělého prvku jenom jako překladu nepřispívá k té dynamice. Ale jsou momenty, kdy je to samozřejmě dobré; kdy je to lepší, jako třeba při setkání s různými svědky doby. Myslím si, že pokud se tam objeví opravdový tlumočník a nemusí to být jeden z těch vedoucích, tak že je to obrovská úleva pro projektové vedoucí, kteří v tu chvíli nemusí řešit tu komunikační stránku a můžou se plně koncentrovat na vedení, popřípadě na moderaci diskuse, empowerment účastníků.

Ještě bych možná zmínil, jak jsi říkala, ty prostředky. To určitě hraje obrovskou roli, protože prostředky na projekty jsou vždycky velice omezené. Když si vezmeš, že to, aby se mohl ten týdenní až 14denní projekt konat, tak je práce tří- až čtyřměsíční minimálně týmu těch dvou projektových vedoucích, plus ještě dalších dobrovolníků, nebo dalších asistentů a tak podobně. V tu chvíli se ptáš na váhu toho honoráře, kdy je zcela jasné, že tři až čtyři měsíce té práce, kterou je nutno odvést, nikdo nikdy nezplatí. Platí se za to provedení, platí se pár dnů přípravy a tak dál. Ale je to strašlivě podhodnocené. Nejsm si úplně jistý, jestli to můžu říct takhle v uvozovkách na plnou hubu, ale kdyby to nedělali ti lidé s nějakým dalším svým posláním nebo do toho neinvestovali tak strašně moc dobrovolnického času nebo svého vlastního entuziasmu, tak by se žádné čojč projekty nekonaly. Je určitě falešné si myslet, že je to dobře zaplacená práce. Není, rozhodně není. Kdekoliv jinde, v jakémkoliv, byť i nejjednodušším povolání, si vyděláš víc, když to přepočteš na samostatné hodiny.

Tím se dostáváme zpátky k tomuto: Je otázka, kdo by to chtěl dělat, kdo by to chtěl překládat a co by byl jeho honorář. Protože samozřejmě v Čojči, v celé síti nebo kolem té sítě, se vyskytuje mnoho lidí, kteří jsou schopni překládat na vysoké úrovni. Ti lidi to buď dělají v rámci své úlohy při projektu, anebo to dělají jako určitou službu těm ostatním, která je dobrovolně odvedená. V okamžiku, kdy si už můžeme dovolit někoho zaplatit, tak je to pro nás vlastně už celkem velký luxus. Ač bychom to rádi, nikomu asi nepřijde v pohodě žádat po někom nějakou práci neplaceně, tak ty prostředky na najítí tohoto se hledají dost obtížně.

Ty jsi také zmiňoval, že tlumočení na projektech svým způsobem probíhá kolektivně, tedy že se do toho zapojuje celá skupina. Mně také přijde, že účastníky často vyloženě vybízíte k tomu, aby se přetlumočili nebo aby někoho přetlumočili. Je to právě kvůli tomu, jak jsi zmiňoval, že se kvůli tomu nějakým způsobem zlepšují a posunují – ať už v jazyce nebo v komunikaci celkově? Nebo to má i nějaké jiné důvody ještě?

Určitě to má i tento pedagogický účel. Dalším účelem je teambuilding, nebo sounáležitost skupiny. Máš skupinu, která nikdy není dokonale na stejném levelu, máš tam obrovský – ono se tomu učeně nějak říká, já si nejsem jistý, možná to jsou nějaké interference nebo něco takového. To znamená, že každý člověk umí ten jazyk na jiné úrovni. Někdo to umí na nule, někdo to umí jako rodilý mluvčí a tak dále. Tím, že ty věci jedou konsekutivně, a tím, že třeba se do toho zapojuje víc lidí, je tam vytvořené bezpečné prostředí toho vyjádřit se a komunikovat. A komunikace nemusí být – a hlavně není – jenom verbální. Myslím si, že v tu chvíli dochází opravdu k přenosu nebo určité transcendenci těch myšlenek skupiny. A myslím si, že je to i dobrý teambuildingový moment.

Je dobré si všimnout, že ta skupina se postupně – jak prochází tou skupinovou dynamickou křivku – na sebe naladuje. Na začátku tam třeba vstupovalo spoustu jedinců, kteří nerozuměli, měli z toho strach a tak dále. Na konci vystupuje jednotlivec, který s tím rozhodně v rámci té skupiny nemá problém, který už si většinou věří natolik, že se nějak domluví i jinde, byť měl na začátku třeba úplně nulovou znalost toho cizího jazyka, ale vlastně si všiml dalších možností a prostředků, a i sám se něco z té řeči naučil a najednou je to pro něj: „Hele, ok, jsou tam úplně stejní lidé na té druhé straně hranice. To nevadí že neumím úplně dokonale, stačí, když budu umět trošku. Stačí když se pokusím. A je to hodně o tom, jestli mi bude chtít ta druhá strana rozumět nebo ne.“ A tento pocit, myslím, že je u účastníků projektů velice silný. Myslím si, že je kladný v tom, že si potom ohromně věří a nemají potom problém jít a vyrovnat se s momentem drobného nedorozumění. Ty u spousty věcí a činností nepotřebuješ detailně rozumět každému slovu, ale potřebuješ pochopit ten kontext. To se podle mě děje. To je podle mě i jeden z cílů toho, čeho v té skupině chceme dosáhnout.

Ty ses zmiňoval o tom, že na projektech bývá jeden český a jeden německý vedoucí. Chtěla bych se zeptat, jestli ti přijde, že častěji tlumočíš na projektech ty, když tam jsi jako vedoucí, nebo tvůj německý kolega nebo kolegyně? Nebo je to vyrovnané?

Záleží, kdo je ten německý kolega nebo kolegyně a jak moc je kdo z nás na levelu toho druhého jazyka, nebo co zrovna máme za úkol, který si předem určíme. Myslím si, že je to stále lepší, že se stále vyvíjí schopnost, jak tyto projektové týmy spolupracují a jakým způsobem se vzájemně doplňují. Ale i tak si myslím, že pro mě osobně to většinou je tak, že jsem ten, kdo tu komunikaci zprostředkovává o něco častěji, ač třeba pracuji s projektovými vedoucími jako s Valentinou, s Marcusem nebo s Hansem, kteří umí velice dobře česky, takže neleží ta zodpovědnost jenom na mně. Ale ta neleží nikdy jenom na mně. I když třeba ten druhý vedoucí neumí tak dobře druhý jazyk, tak se vždycky snaží pomáhat i při překladech, snaží se hledat možnost, jak to tomu, kdo překládá, ulehčit. Nevím, subjektivně viděno, myslím si, že je asi častěji tento úkol na mně. Ale nemyslím si, že je to tak ve všech těch projektových týmech.

Přijde ti, že za tu dobu, co děláš projektového vedoucího, ses v tlumočení zlepšil?

Zlepšil i zhoršil. Záleží, v jakém časovém údobí. Určitě jsem se tím naučil věci v průběhu času. Když jsem začínal v roce 2008, tak určitě nebyly moje znalosti němčiny zdaleka na takové úrovni. Byli jsme rádi, že jsme to nějak poskládali, že jsme si to nějak vzájemně pomohli přeložit. Kolem roku 2011 to už dospělo do té podoby, že jsem třeba byl najednou schopen tlumočit i simultánně. Neříkám že dokonale, myslím si, že mnohem lépe do češtiny než z češtiny do němčiny, ale určitě se to vyvíjí. Myslím si, že takový můj highpeak byl třeba rok, dva zpátky, jak už jsem říkal, před tou pandemickou krizí, kdy jsem měl hodně intenzivního kontaktu s reálným německy mluvícím prostředím, a zároveň už jsem měl dostatek zkušeností. Měl jsem dobrou bázi na to, dále se zlepšovat. Zatímco teď, když se s lidmi setkávám téměř výhradně online, tak si myslím, že to hodně spadlo – ten level toho, jak jsem to uměl, level slovní zásoby a tak dále. Jsou třeba dialekty nebo věci, na které si musíš vždycky chvilku zvyknout, ale po deseti minutách mluvení už to máš. Ale v tom onlinu to trvá všechno déle.

A je to teda tím, že těch kontaktů je méně?

Myslím si, že ano. Nebo že ten kontakt – zní to divně – je jakoby regulovanější, že to není úplně tak spontánní, jako je to v tom reálu. Ty se prostě nepohybuješ v těch městech, není to tvůj běžný den. Ty se vlastně připojuješ do nějakých předem připravených settingů, kde ti svým způsobem tiká čas, kde cokoliv je řečené, tak tam zatiká nějaký ten čas toho timeslotu, který je vyhrazený na tu komunikaci. Takhle to v tom reálu není. Při většině onlinových projektů, při většině onlinových schůzek a tak dál – pokud pomínou nějaké Stammtische nebo onlinové hospody – tak se něco řeší. A ta práce je velice koncentrovaná na nějaké téma a odpadáva hodně dalších smalltalků, které by v tom reálu byly běžné. Když to dám do uvozovek: pak si jdeš to kafe udělat sám k varné konvici a mlčíš tam.

Co ti přijde, že je při tlumočení na projektech nejdůležitější nebo o co se snažíš, když ty sám tlumočíš?

O co se snažím? Nesnažím se úplně o doslovný překlad. Snažím se o transponování co největší části toho, co ten člověk chtěl říct včetně emoce, s jakou to říkal, popřípadě s rychlostí řeči, rytmu a tak dál, aby ta druhá strana, která neměla možnost tomu v tom jazyce porozumět, se dokázala co nejlépe vžít do toho, co ten člověk chtěl říct. O to se snažím a myslím si, že k tomu ten doslovný direktivní překlad ani nevede, z mého pohledu.

Co děláš pro to, abys toho docílil? Je to tedy to, že jdeš po smyslu a že se snažíš nějak zjistit, co tím ten daný člověk chtěl říct, nebo jak se cítí, nebo jaké emoce se zatím skrývají?

Ano. Jdu po smyslu, snažím se samozřejmě i já empaticky pochopit toho člověka, snažím se i já nad tím přemýšlet v okamžiku, kdy to slyším a transformuji si ty věci do té druhé řeči; a to se potom snažím reprodukovat.

Zapisuješ si někdy něco při tlumočení? Například nějaká jména nebo čísla, něco, co by se těžko zapamatovalo? Nebo vůbec ne?

Pokud mám tu možnost, tak ano. Ne vždycky mám tu možnost. Jsou momenty, kdy třeba hraješ nějakou hru, je to nějaký dynamický proces, kdy to musí jet rychle. Často to jsou krátké, útržkovité věty – tak tam to není třeba. Ale potom najednou přejdeš v rámci toho procesu do něčeho jiného, a ty věci tam jsou delší. Když nemám možnost zapisovat si a když jsem nucený ty delší věci dělat nějak tak, abych si to zapamatoval, tak si počítám na prstech.

Počítám si nějaké důležité bloky, které jsou pro mě logicky navazující. Ale pokud mám možnost si zapisovat, tak si zapisuji. I tak mám osobně často problém třeba s těmi čísly nebo letopočty; a když nevím, tak si je při tom konsektivním nechám zopakovat. Když čas od času překládám simultánně, tak to jsou věci, které si píšu ale naopak si nepotřebuji psát spoustu jiných dalších věcí.

Občas se stane, že jsi zároveň v roli mluvčího a tlumočnicka, například když uvádíš nějakou část programu nebo něco takového. Já bych se chtěla zeptat: Když se připravuješ, tak se připravuješ v obou jazycích, nebo jenom v jednom jazyk?

Jak kdy. Vzhledem k tomu, že spoustu těch věcí z divadelní pedagogiky jsem se naučil v německy mluvícím prostoru, tak se přistihuji, že i běžné poznámky nebo běžný způsob myšlení nad určitými částmi je v němčině. Dává mi to nějaký smysl, je to pro mě jednodušší, znám tam často slovní zásobu, kterou třeba ani v té své české mateřštině k tomu nemám. Nevím, jak se některé věci řeknou, nevím, jak bych je pojmenoval. Možná i proto spoustu těch věcí, jak spolu teď mluvíme, tak mně často nedochází česky, nenapadají mě česká slova, protože je k tomu nevím. Vůbec jsem se to nikdy v češtině neučil, nebo já nevím, jak to říct jinak. Zároveň jsou věci, které si připravuji v češtině. Svým způsobem na to mám nějakou svou vlastní hatlamatlatilku mezi těmi jazyky, kterou používám, když nad tím potřebuji přemýšlet. Při té přípravě si většinou připravím logicky co chci, a potom už jedu – ale často úplně nemám možnost koukat při tom do nějakého papíru, do nějakých poznámek a tak dále, protože jsem většinou součástí té skupiny. Proto je ta příprava většinou v bodech. A já vím, čeho je potřeba s tou skupinou dosáhnout, jakým způsobem – a to je pro mě taková jakoby osnova. Podle té osnovy jedu. A to, jestli k tomu mluvím česky, německy nebo oboujazyčně, je mi pak už trochu jedno. Ale pokud je to třeba víc dnů v kuse, pokud je to hodně intenzivní a já nemám tolik možností odpočinku, tak se přistihuji, že ty koncové dny už jsem potom třeba já sám ztracený v tom, v jakém jazyce se pohybuji, úplně nevím, jestli jsem to všechno řekl v obou jazycích, nebo jestli jsem něco řekl jen v jednom, nebo jestli jsem to dvakrát řekl v tom jednom a tak dále. Záleží hodně na časové ose té intenzity: kde se já sám nacházím, nebo jak moc velký tlak už mám za sebou, jestli už třeba nepotřebuji nějaký odpočinek.

Jsou věci, kdy je nějaké důležité slovní nebo větné spojení v nějaké hře nebo aktivitě, a je potřeba, aby bylo přesné, nebo aby bylo vizualizované těm účastníkům. A to jsou věci, které si připravuji zvlášť, přičemž se snažím, aby to bylo opravdu gramaticky hodně správně, snažím se nějak si to vypíchnout. Většinou se to třeba i nějak znovu opakuje v té hře nebo podobně.

Když má nějakou část programu na starost především ten druhý vedoucí, jak moc podrobně víš, jaký ten program bude?

Vzhledem k tomu, že většinu těch věcí – alespoň jak já jsem zvyklý – plánujeme v duu, tak často je to takto: I když je někdo na tu chvíli jakoby hlavní tahoun té věci, tak ten druhý tam má nějaké dílčí nebo suportivní úlohy pro toho, kdo vede tu main část. Ty suportivní úlohy můžou být různé. Buďto může být překlad, nebo to může být podpora nějaké dílčí části, například když se rozdělí do skupin, nebo to je vedeno spolu. Spousta těch věcí je vedena spolu. Když jsou vedeny jedním člověkem, tak ten druhý tam většinou nějak pomáhá dál. Možností, jak pomáhat dál, je strašně moc. V okamžiku, kdy by ten druhý vedoucí odešel úplně pryč a třeba jenom koukal a svačil při tom jablko někde v rohu místnosti, tak to by bylo strašlivě špatně. Tím by naprosto podseknul vývoj té skupiny tu skupinovou dynamiku.

Nejdeálnější je, když ten, kdo má těch úloh pro ten moment malinko míň, tak je zároveň tím velmi aktivním účastníkem, který motivuje i ty další účastníky k zapálení pro věc. Je tam ale zase velmi tenká hranice mezi tím, kdy je dobré, že takhle posiluješ základnu těch účastníků, a kdy už do toho vnášíš své nápady. Samozřejmě, že i ti vedoucí vždycky vnáší nějaké své nápady, ale je důležité mít tam někde nějakou linku, přes kterou nejdeš. Potřebuješ účastníkům dávat nějaké zdroje inspirace, pomáhat jim překonávat nějaké věci, můžou se s tebou radit, můžou to konzultovat a tak dále. Ale ty jakožto vedoucí bys neměl být ten, kdo vymýšlí hlavní obsahovou část, protože v rámci těchto čojč projektů jde podle mě hodně právě o to, aby si účastníci udělali názor sami. V okamžiku, kdy to pojmeš až příliš scholasticky, a oni by měli kopírovat tvůj názor, tak to sice může fungovat, ale nemyslím si, je to správně. Nemyslím si, že to vede k nějakému participativnímu, demokratickému způsobu vedení, a hlavně si nemyslím, že si toho účastníci z toho potom tolik odnesou. Třeba se přijela nějaká myšlenka, ta se potom nějakou dobu dělala a byl z toho nějaký výsledek a dobrý; a bylo to zajímavé. – To není ten účel. Ten účel je vlastně ten vlastní prožitek a formování vlastních názorů. Ty tam musíš plánovat možnosti, kdy jim necháš vlastní prostor, protože jenom pokud ho necháš, tak jste schopni dosáhnout něčeho za tím. Pokud ho vymažeš a pokud to celé potáhneš ty, tak se nedoberete moc dobrého výsledku.

Ty jsi zmiňoval také to, že občas máš nějaké podklady, třeba něco napsaného na papíru. Zároveň jsi ale říkal, že většinou není možnost mít to při ruce. Takže většinou to nemůžeš, pokud jsem to správně pochopila, využívat třeba právě i k tomu, aby ti to pomohlo říct všechny informace, které chceš říct, v obou jazycích?

Jak kdy, jak kde. Při jazykové animaci je dobré tyto podklady mít. Je to jednoduché je mít, ale zároveň tam je také tento veliký scholastický efekt. V okamžiku, kdy ty podklady máš a nemusíš je v rámci toho procesu nově generovat, tak nedochází k jejich generování. Celá jazyková animace je ve své podstatě prostatě jenom trénink. Je to jenom trénink něčeho, co už existuje, ale ty v těch divadelně pedagogických aktivitách poskytuješ platformu, nástroje a možnost k vlastní tvůrčí činnosti. Ty věci teprve vznikají. Takže ty se sice můžeš do určité míry připravit, ale na začátku je tvůj pedagogický cíl rámcový cíl, není konkrétní. Ty nemůžeš třeba připravit konkrétní slovíčka, ke kterým oni dojdou, protože to nevíš. Pokud to takhle máš, tak si myslím, že to děláš špatně, protože v tu chvíli právě neposkytuješ možnost prostoru pro tvorbu a dáváš tam možnost jenom té scholastické cesty.

Přijdete ti těžší tlumočit sám sebe, jak už jsme o tom předtím mluvili, nebo tlumočit někoho jiného – ať už druhého projektového vedoucího, ostatní účastníky nebo třeba i nějaké respondenty, pamětníky?

Jak kdy. Někdy mi přijde složité vůbec tlumočit sám sebe. Spíš záleží, jestli to prostě není v nějaké vypjaté fázi, kdy si nejsi jistý, co jsi říkal v jakém jazyce. Jsou momenty, kdy je složité někoho tlumočit. A to v okamžiku, kdy vůbec neznáš ten kontext, ze kterého to vychází, nebo když ta osoba používá příliš odbornou slovní zásobu, které často nerozumí ani ti rodilí mluvčí, pak je to samozřejmě složité. Anebo když ta osoba jakoby uhýbá, což se mi samozřejmě také stává. Třeba když ta osoba mluví velice pomalu, a ty to už máš napřekládané, ale furt nevíš ten cíl, ten smysl, co tím chce říct. To jsou momenty, které mi přijdou složité k překládání. Anebo samozřejmě pokud někdo mluví nějakým velice ostrým dialektem, nebo když tomu člověku je akusticky špatně rozumět takto samozřejmě je potom velmi náročné.

Ještě bych se ráda zeptala, jak ses vůbec naučil tlumočit. Jestli za sebou máš nějaký trénink, nebo jestli ti třeba někdo někdy říkal, jak to dělat, nebo jestli to prostě přišlo samo od sebe.

V tom roce 2004 jsem se zúčastnil prvního projektu jako účastník. Tehdy mně bylo nějakých 18, 19, a najednou jsem viděl, že ať se x let – v té době už deset, jedenáct let – učím němčinu, tak jsem v ní ve škole dost marný. Pro tu školu to nějakým způsobem stačilo. Ale najednou jsem viděl použití v té realitě a chtěl jsem těm lidem rozumět. Viděl jsem, že je spousta dalších lidí, kteří to také třeba nestudují, ale jsou bez problémů schopní transponovat to těm dalším – a chtěl jsem to také umět. Snažil jsem se sám sebe nějak skillovat, asi jsem okoukával od těch lidí kolem sebe. Asi mě to ohromně motivovalo, celá ta čojčlanská síť, k tomu, něco takového podnikat. Poznávání těch lidí pro mě bylo neskutečně zajímavé a stále samozřejmě je; až to dospělo tak daleko, že najednou existovala ta potřeba – že to potřebuji dělat, že to potřebuji nějakým způsobem někomu přetlumočit. Takže jsem se učil vlastně praxí. K samotnému tlumočení mám jediný kurz nebo workshop, který jsem absolvoval. Byl asi dva roky zpátky, od Lanterny futuri. Bylo to moc zajímavé, protože jsem tam téměř poprvé měl možnost kouknout i do toho backgroundu. Samozřejmě že se zeptáš lidí, kteří to umějí dobře, jak to dělají a tak dále. Ale tam najednou byl vyloženě někdo, celá parta lidí, která přišla s tímto zájmem proškolit se v určitých věcech, kouknout, jaké jsou návyky nebo zlovyky, které děláme, a ty podrobit nějaké reflexi. To mi přišlo jako dobrý způsob, jak dát do rukou nástroje i těm lidem, kteří k tomu přišli jako slepí k houslím – stejně tak jako já, v mnoha případech. Tento kurz mi přišel super.

V jaké osobě tlumočíš nebo v jaké osobě ti přijde lepší tlumočit, když tlumočíš někoho jiného? V první nebo ve třetí osobě?

Nad tím jsem nikdy nepřemýšlel. Asi je mi to úplně jedno. Tlumočím to, co ten člověk říká. Příliš se nad tím nezamýšlím, za jaké osoby to říká.

Už jsem zažila to, že někdy v té dané skupině, která se octne na nějakém projektu, by se vlastně mohli všichni dorozumět jedním jazykem. Dejme tomu, že třeba všichni Češi umí německy natolik, že by to zvládli, kdyby se mluvilo jenom německy. Ale i tak mi přijde, že se vždy dbá na to, aby všechno bylo dvojjazyčné, aby všechno zaznělo v obou jazycích. Proč je to důležité? Proč je důležité pro vás jako pro Čojč?

Určitě tam hraje velkou roli ta vyváženost. V okamžiku, kdy bychom to udělali jenom německy, tak v tu chvíli dáváš těm, co vládnu německým jazykem, ohromný nástroj do ruky – obzvláště když přijde diskuse – který je dvojsečný, který vymazává tu druhou stranu. Je úplně jedno, jestli je to česky nebo německy. Je důležité, aby všichni všemu dobře rozuměli. I když jsou schopni se dorozumět, tak to nemusí vždycky znamenat, že jsou schopni pochytit tu nuanci. I já si můžu myslet, že spouště věcem velice dobře rozumím, ale i tak mi určitě často může být vysvětleno od někoho, kdo je tím roditelým mluvčím, že tam je nějaká nuance, kterou já jsem nepostřehl. Myslím si, že je důležitý tento kontext, a ten se podle mě dá dobře přenést, když to někdo z té skupiny může – já bych neřekl jenom tlumočit, ale transponovat tu informaci. Možná řeknu blbost, ale myslím si, že spousta věcí opravdu není jenom o tom překladu. Tlumočení pro mě jako slovo hodně evokuje to, že někdo přeloží ten překlad, a ten přetlumočí. A já si nemyslím, že je to celé. Prostě čas od času je k tomu potřeba vysvětlit nějaký kontext, nebo to něčím doplnit, emocií, nevím.

A proto mi to přijde jako strašlivě důležité, že je to v obou jazycích, i když bychom se domluvili. Samozřejmě, když jsou některé porady jenom v týmu těch vedoucích, tak máme nějaký jazyk, kterým mluvíme. Ale tento jazyk nikdy nesmí být to, že já tím jazykem vládnu, a tím pádem mám navrch. V okamžiku, kdy by se něco takového stalo, tak je to hrozné narušení celého principu, jak ta spolupráce funguje. Naopak když je nějaký tento jazyk, a je daný, tak je důležité naopak pomoci těm, kteří jim nevládnou dokonale, jak je to jenom možné vyjádřit se. Já si myslím, že spoustu věcí nejsem schopen říct tak dokonale německy. Teď byl ten projekt Humán Radikál. My jsme často – abychom mohli vůbec připravit program – museli zacházet do ohromných filozofických diskusí nad některými věcmi a diskutovat i o tom, jakým způsobem můžeme právě docílit toho, aby ta skupina měla možnost zažít si to a vyjádřit ten názor. Myslím si, že moje němčina zdaleka není na tomto levelu, stejně jako na tomto levelu není Valentiny čeština. Ale tím, že jsme se vzájemně doplňovali a snažili se vždycky aktivně poslouchat toho druhého, snažili se číst ten jeho tok myšlenek, toho, co říká, a doplňovat ho, tak v tu chvíli bylo možno dosáhnout takovéto hloubky, když obě strany pracovaly společně na tom, jak ty věci sdělit.

Takže vlastně tomu celkovému porozumění pomůže i právě to, že jeden je Čech a jeden je Němec? Že každý má v uvozovkách navrch v tom druhém jazyce a dokáže víc vystihnout ty jemné detaily a předat to tomu druhému, nebo říct to tomu druhému?

Ano, určitě. I tyto věci mají nějaký kulturní kontext. A tím, že se ty kultury setkávají, spolupracují, vyměňují, tak se obohacují. Určitě, prostě jsou věci, pro které je v tom jednom jazyce perfektní slovo, ale ten druhý jazyk to slovo nemá a je to těžké v něm opsat. Je mnoho takovýchto případů. Skoro není den, kdy by mě něco takového nenapadlo. „Jo tohle, akorát bohužel nevím, jak se to řekne česky.“

V rámci Čojče vzniká i hodně psaných textů v obou jazycích. Mě by zajímalo, kdo tyto texty překládá. Překládáš někdy tyto texty i ty?

Je to různě, překládají je různí lidé. Někdy je překládám i já. Občas se stydím za svou českou gramatiku.

Ale tak to potom ten text projde nějakou vícero kontrolou, nebo ne? Jako že to není vždycky jenom na tom, kdo to překládá.

Ano, jasně. Záleží, jak moc důležitý text to je.

Využívají se při těch překladech někdy i nějaké nástroje počítačem podporovaného překladu, což by byl třeba strojový překladač jako Google Translator nebo různé programy, které pomáhají při překladu?

Určitě. Jsou momenty, kdy ti chybí slovíčko, buď se zeptáš, buď ti to někdo popíše nějakým synonymem, nebo se koukneš do Googlu, pokusíš se to trochu dozkoumat. Teď třeba bylo hodně textů v projektu Humán Radikál, kdy jsme potřebovali něco formulovat i pro sociální síť Telegram a mělo to být dobré. A vzhledem k tomu, že toho, co jsme produkovali, bylo obrovské penzum, tak některé ty překlady nám dávaly hrozně časově zabrat. A celkem se nám s Valentinou osvědčil DeepL Translate. Tam jde dát celý odstavec textu, který je přeložen hrozně nahrubo a nebude to nikdy dokonalé. Ty to musíš dodělat, ale v některých okamžicích ti to hrozně usnadní fungování. Viz třeba: Je potřeba dát dohromady nějaký podklad z rešerše, kde je důležité, aby měly obě strany ten text. Ty to formuluješ, oba to

formulujete, a teď je potřeba to, co jeden zformuloval, přeložit do toho druhého jazyka. Možnost A je, že to přeložíš, i když nejsi rodilý mluvčí toho jazyka, a ten druhý to po tobě stejně projde a pravděpodobně předělá. Anebo si toto ušetříte a případně, když se ti tam něco hodně nezdá, tak se doptáš. To byl veliký akcelerátor našich možností.

Tlumočíš někdy i mimo Čojč?

Ano. Při různých dalších projektech od různých jiných organizací, nebo i při nějakých jiných vlastních obchodních aktivitách.

Je podle tebe nějaký rozdíl mezi překladem a tlumočením?

Je, určitě je. Podle mě je. Překlad ti něco přeloží, dobrý překlad, myslím si, to dokáže pojmout i s těmi nuancemi, ale většinou se pro mě při překladu jedná o nějaký text do textu, zatímco při tlumočení se pro mě většinou jedná o překlad do mluveného slova, do něčeho dalšího. Ale to je můj výklad toho, co tato slova znamenají.

Je ještě něco, na co jsem se zapomněla zeptat, co ti připadá důležité zmínit, co bys chtěl dodat?

Já bych to celé nazval ještě úplně jinak: Podle mě je to nějaká transmise toho sdělení, které je potřeba do té druhé řeči nějak přetransformovat.

Dobře, děkuji ti za rozhovor.

Taky moc děkuji, Kristinko.

Příloha č. 2 – Rozhovor s Valentinou Eimer

Hallo Valentina, danke, dass du dir Zeit für mich genommen hast. Am Anfang will ich dich Fragen, ob du damit einverstanden bist, dass ich dieses Gespräch aufnehmen werde.

Ja, bin ich.

Alles klar, dann können wir beginnen. Am Anfang möchte ich fragen, wie lange du schon bei Čojč tätig bist und wie lange du als Projektleiterin arbeitest.

Dieses Jahr ist mein zehntes Jahr bei Čojč und seit 2018 bin ich Projektleiterin, also jetzt das vierte Jahr.

Du bist jetzt in der Geschäftsführung, stimmt es?

Ja.

Wie lange schon?

Mein Vertrag geht seit Februar, aber es ist ein bisschen komplizierter – wir haben es so gemacht, dass Nora die Tätigkeiten bis Dezember übernommen hat, die mit den Jahren bis 2020 zu tun hatten, und ich bin für alles seit 2021 zuständig und da begannen die Planungen in Juni letztes Jahr. Also es gab so eine Übergangszeit.

Die nächste Frage: Nach den Theateraufführungen, die im Rahmen der Projekte stattfinden, gibt es häufig eine Debatte mit dem Publikum. In welcher Sprache ist diese Debatte? Ist es zweisprachig oder in einer der beiden Sprachen?

Die ist zweisprachig und wird meistens konsekutiv übersetzt. Meistens wird in der Sprache des Landes, wo die Aufführung stattfand, zuerst gesprochen. Also wenn es in Tschechien ist, dann wird erst Tschechisch gesprochen, dann auf Deutsch übersetzt.

Und wer moderiert und wer verdolmetscht diese Debatten?

Es machen beides die Projektleitenden und nachdem es meistens so ist, dass leider die deutschen Projektleitenden – wie ich zum Beispiel – nicht so gut Tschechisch sprechen, ist es so, dass meistens die deutsche Seite moderiert und tschechische Projektleitung dolmetscht. Meistens – sobald es auch ein bisschen davon abhängt, was für Teilnehmende es gibt. Oft gibt es auch Teilnehmende, die richtig gut beide Sprachen sprechen, dann übernimmt auch manchmal das Dolmetschen jemand von denen. Im Idealfall übersetzen sich die Leute selbst, die sprechen, aber das können natürlich nicht alle – eher wenige.

Habt ihr schon mal erwägt, dass ihr einen professionellen Dolmetscher zum Beispiel für diese Debatten anstellt, oder eher nicht?

Ich habe mir darüber noch nie Gedanken gemacht. Ich denke, dass ist eine Kostenfrage vor allem. Also professionelle DolmetscherInnen wären für Čojč bestimmt interessant, aber dann vor allem auch in der Erarbeitungsphase des Projekts, denke ich. Ich habe darüber noch nicht nachgedacht.

Alles klar. Wie würdest du deine Kenntnisse der Fremdsprache, also des Tschechischen, beurteilen oder einschätzen?

Ich denke, ich verstehe ganz gut – wenn ich weiß, worüber gesprochen wird, dann kann ich ganz gut folgen in der Diskussion. Wenn ich nicht weiß, worum es geht, ist es so ein bisschen schwieriger. Dann verstehe ich so ein paar Wörter im Satz. Aber selber sprechen fällt mir ziemlich schwer. Ich denke, das liegt daran, dass meine Grammatik so schlecht ist und dann traue ich mich immer nicht. Also ich denke ich kann viele Wörter, aber ich kann nicht wirklich Sätze daraus bilden.

An den Projekten ist immer ein deutscher und ein tschechischer Leiter oder Leiterin. Du hast eigentlich schon ein bisschen erwähnt, dass es eher so ist – deiner Meinung nach – dass dann die Tschechen oder Tschechinnen dolmetschen. Ist es so, oder nicht?

Es kommt darauf an. Ich habe einmal mit Linda, also mit einer Projektleiterin gearbeitet, die sehr genau plant, was passieren wird. Also es ist so, dass die Leitung den Tag vorher so grob plant, und dann hält sich der Workshoptag entweder an diesem Plan oder eher nicht. Und bei Linda ist es eben so: sie hält sich immer sehr an dem Plan, und dann können wir das natürlich so machen, dass sie auf Tschechisch leitet und ich auf Deutsch; dass es nicht so direkt übersetzt werden muss, weil der Plan steht, und beide wissen, was passiert. Aber wenn ich zum Beispiel mit Leuten wie zum Beispiel Karel leite, haben wir eher keinen richtigen Plan, sondern wir gucken, was passiert. Und dann geht es natürlich nicht, weil wir dann ständig mit Augenkontakt abstimmen, was wir jetzt eigentlich machen, und dann muss schon immer so übersetzt werden. Und die TeilnehmerInnen, die werden auch meistens von der tschechischen Person übersetzt.

Glaubst du, dass du, seitdem du als Projektleiterin tätig bist, im Dolmetschen oder in der Sprache allgemein besser geworden bist? Und falls ja, dann was konkret hat sich verbessert?

Das ist eigentlich ganz schrecklich, weil ich eigentlich selbst sagen muss, dass ich glaube, dass mein Tschechisch vorher besser war – weil ich vorher immer als Teilnehmerin dabei war, und da habe ich jeden Tag meine Wörter mitgeschrieben und habe vielmehr versucht, die andere Sprache zu sprechen und mich dann auch beim Sprechen sicher gefühlt. Seitdem ich Leiterin bin, muss ich mich ganz im Kopf darauf konzentrieren, was wir jetzt eigentlich machen und wie es den TeilnehmerInnen geht und so weiter. Dann kann ich mich überhaupt nicht mehr auf die Sprache konzentrieren, weil mein Kopf schon zu voll ist. Ich glaube seitdem wird mein Tschechisch eher schlechter.

Was glaubst du, dass das wichtigste ist beim Dolmetschen an Projekten? Oder worum bemüht man sich, wenn man an diesen Projekten dolmetscht?

Ich denke dann musst du ein gutes Gespür haben, wie die Stimmung gerade ist, weil gerade wenn es irgendwie später wird oder in der Diskussion aufgeheizt ist, dann ist es manchmal ganz wichtig, dass das Übersetzen schnell geht, also gerade wenn es konsekutiv übersetzt wird, dass es schnell weitergehen kann. In anderen Situationen, wo es sensibles Thema zum Beispiel ist, ist es ganz wichtig, dass irgendwie sehr akkurat übersetzt wird, glaube ich, und auch nicht nur das Was sondern auch das Wie es gesagt wurde. Ich denke das es aber voll davon abhängt, wie gerade die Stimmung in der Gruppe ist. Das unterscheidet nochmal die Jungenprojekte von irgendwelchen Kongressen oder so – dass da die Art und Weise oft auch ganz wichtig für die Jugendlichen ist, und das Tempo auch. Ich denke, das ist diese Gruppendynamik, dafür muss die DolmetscherIn, glaube ich schon, sensibel sein.

Heißt es also eigentlich, dass man schon wissen sollte, wie die Gruppendynamik funktioniert, und dass es auch für die Personen wichtig ist, die an den Projekten dolmetschen?

Der Witz an der Sache ist, dass es kein Rezept dafür gibt, wie Gruppendynamik funktioniert, sondern dass es einfach auch die Erfahrung ist und viel mit Empathie und Sensibilität zu tun hat. Ich denke, es ist von Vorteil, wenn man schon mal ein paar Mal im Jugendbegegnungen gedolmetscht hat; dass man dann mehr so ein Gespür dafür bekommt. Wenn man immer nur an irgendwelchen wissenschaftlichen Kongressen ist und dann plötzlich in so eine Jugendgruppe kommt – ich glaube, dass es dann komplizierter ist. Aber ich glaube, man braucht kein Theoriewissen oder sowas, ich glaube, das ist echt einfach Erfahrung. Aber ich habe keine Ahnung, das ist meine These einfach.

Manchmal vertritt man an dem Projekt gleichzeitig die Rolle des Sprechers und des Dolmetschers – zum Beispiel, wenn man Sprachanimation oder ein Spiel anleiten muss. Wenn du dich für solche Aktivitäten vorbereitest, vorbereitest du dich eher in einer Sprache oder in beiden Sprachen?

Das ist eine gute Frage. Also bei der Sprachanimation, das eigentlich ganz lustig, da versuche ich möglichst schon zweisprachig anzuleiten, und zwar nicht, dass ich das dann konsekutiv übersetze, sondern ich versuche dann richtig schon čojč anzuleiten, also möglichst schon beim Erklären die Sprachen zu mischen. Ich denke ich mache das tatsächlich darum, weil ich so ein bisschen die Message senden will: „Hey, mein Tschechisch ist auch nicht perfekt und ich versuche es trotzdem und es ist eigentlich überhaupt nicht so schwierig wie man immer meint.“ Ich mache dies zum Beispiel überhaupt gar nicht, wenn es um irgendwelche künstlerischen Theateraufträge geht, weil mir dann wichtig ist, dass alle hundert Prozent verstehen, was ich sage, weil das bisschen komplexere Denkaufgaben sind. Und die Sprachanimationen, das sind ja oft Sachen, die versteht man dann im Machen sowieso, das muss man auch gar nicht so tief ergreifen und verstehen. Deswegen versuche ich da schon immer zu mischen, und bei Vorbereitung für solche Sachen denke ich meistens viel mehr an das Tschechische. Ich habe dann immer die Übersetzung-Seite offen und bereite mir meistens auch die Wörter vor, dass ich parat habe und schau, dass ich das dann in beiden Sprachen machen kann. Das ist auch einfacher, weil die Sprachanimationen oft so abgeschlossene Spiele sind, die wir uns irgendwie ausgedacht haben, die dann als solches funktionieren. Die Theater-Sachen, die entstehen dann oft erst im Verlauf und die kann man auch gar nicht so ganz planen. Also da würde es gar nicht so gehen. Zumindest nicht wenn man nicht perfekt beide Sprachen spricht, dann kann man sich gar nicht so gut drauf vorbereiten.

Was kommt dir schwerer vor: Sich selbst zu dolmetschen, oder andere Menschen – zum Beispiel andere Projektleiter oder andere Teilnehmer?

Ich glaube, es ist einfacher mich selbst zu übersetzen, weil ich da nicht so die Angst habe, etwas falsch wiederzugeben, weil wenn ich jemanden anderen übersetzen soll, dann muss ich erst mal verstehen, was die Person will, und dann es nochmal übersetzen. Bei mir selber sage ich dann manchmal gar nicht dasselbe nochmal auf Tschechisch, sondern manchmal ist es dann etwas ganz anderes, aber es ist Plus Minus das, was mir wichtig war. Das geht dann einfach: Wenn ich das Wort nicht habe, kann ich es anderes umschreiben, wenn ich mich selber übersetze.

Verstehe ich. In welcher Person dolmetschst du oder glaubst du, dass es besser ist, wenn man die Meinung einer anderen Person wiedergibt? In der ersten oder in der dritten Person?

Ich finde die erste Person immer ein bisschen irritierend, muss ich sagen. Natürlich ist es korrekter, aber gerade wenn ich oder wenn die Person, die das übersetzt, auch noch selber in der Diskussion involviert ist zum Beispiel und dann auch manchmal Sachen von sich aus sagt, dann weiß man nicht mehr. Bin ich es, der gerade diese Meinung vertritt, oder übersetze ich nur jemanden anderen? Das kann verwirrend sein, finde ich. Deswegen mag ich die dritte Person lieber.

Also geht es da eigentlich auch darum, dass man nicht eine Person hat, die außen der Gruppe steht und die dolmetschen würde – dann wäre es vielleicht in der ersten Person verständlich, aber bei Čojč gerade, wo immer alle irgendwie involviert sind, ist es dann eher verwirrend.

Genau so sehe ich das.

Bereitest du dich auf das Projekt irgendwie vor, was die Sprache und Dolmetschen betrifft? Du hast eigentlich schon gesagt, dass du dich irgendwelche Wörter aussuchst, die dir wichtig sind und die du brauchst.

Ja. Mache ich auf jeden Fall. Ich mache das für die konkreten Übungen, die dann Teil des Projekts werden, aber ich mache das auch, wenn ich zum Beispiel jetzt mein Projekt über *lidská práva* habe, dann lerne ich vorher solche Wörter, die irgendwie im Kontext stehen. Einfach weil ich dann in den Diskussionen besser folgen kann.

Inwieweit weißt du, welches Programm der zweite Projektleiter vorbereitet hat? Also es ist meistens so, dass ihr es zusammen vorbereitet, stimmt es?

Ja. Also es macht keiner was allein.

Und dann hast du also alle Materialien zu allen Übungen oder Spielen und so weiter, und kannst du dir diese Materialien dann auch zur Hand nehmen, wenn du sie zum Beispiel wegen der Sprache, wegen des Dolmetschens brauchst, oder geht es eher nicht?

Es geht, aber in der Praxis machen wir das eigentlich eher nicht. Wir überlegen uns, was wir machen wollen, und dann teilen wir eigentlich auch so: „Du machst das, ich mache das“. Und wenn ich weiß, dass – keine Ahnung, zum Beispiel Karel leitet das und das an, dann frage ich nicht nach seinen Materialien meistens, weil ich darauf vertraue, er macht es schon. Und dolmetschen ist dann meistens eher spontan. Ich glaube nicht, dass es irgendwie vorbereitet wird.

Wie hast du die andere Sprache gelernt? Gibt es irgendwelches Training oder irgendwelche Kurse zum Dolmetschen? Entweder bei Čojč oder auch irgendwelche, die Čojč empfehlen würde.

Ich habe die Sprache nur bei Čojč gelernt. Ja, ich wollte einmal einen Kurs machen. Das hat nicht so gut geklappt, weil ich zu undiszipliniert war. Ich habe mir zwar mal ein Lehrbuch gekauft, in das ich reingucke, aber ich habe das wirklich nur bei den Projekten im Gespräch meistens am Frühstückstisch mit Leuten gelernt, irgendwie so.

Und bei Čojč sind ja – vielleicht bis auf dich bald – keine professionellen DolmetscherInnen. Das sind alles nur Leute, die einfach supergut beide Sprachen können, was ich sehr respektiere. Und Čojč hat keine Kurse dazu. Ganz wichtig für Čojč ist die Tandem-

Sprachanimationsschulung, aber das ist erstmal kein Dolmetschen, das ist ja noch mal etwas anderes. Ich weiß eigentlich von keinem Kurs.

Dolmetschst du manchmal auch außerhalb von Čojč oder gar nicht?

Nein, tatsächlich gar nicht.

Manchmal kommt auf Projekten sowas vor, dass sich alle eigentlich in einer Sprache verständigen könnten. Sei es Englisch oder sei es Deutsch, wenn zum Beispiel alle Tschechen Deutsch können. Jedoch wird auch in solchen Situationen eigentlich alles in beiden Sprachen gesagt. Warum ist es wichtig, oder warum ist es wichtig für Čojč?

Es hat ganz verschiedene Gründe. Immer wenn eine Person nicht in ihrer Muttersprache spricht, dann versteht sie nicht so gut, wie die Leute, deren Muttersprache das eben schon ist. Das ist einfach so. Und gerade mit Englisch, da gehen die Sprachniveaus einfach sehr auseinander. Und mit Deutsch ist es ja oft so, dass alle Deutsch können, und dann finde ich es trotzdem nicht gut, auf Deutsch zu sprechen, weil es immer eins, zwei gibt, die sich so ein bisschen unsicher sind, und dann sagen sie einfach gar nichts mehr, weil sie sich dann nicht in einer anderen Sprache sprechen trauen. Und dann hängt man sie einfach ab. Das ist einfach wahnsinnig unfair, wenn sich Leute gegenüber sowieso schon die Mühe gemacht haben, andere Sprache zu lernen, und dann werden sie damit bestraft, indem sie ihre eigene Sprache nicht mehr sprechen dürfen. Es ist auch völlig das falsche Zeichen, so dass sich die Deutschen keine Mühe geben müssen, weil die Tschechen ja sowieso Deutsch lernen. Ich finde das nicht richtig. Und man hängt immer Leute ab, wenn man nicht in der Sprache spricht. Dann gibt es auch zum Beispiel noch das: wir wollen ja auch offen sein für Leute, die noch mal einen anderen nationalen Hintergrund haben und eben den Wohnsitz in Deutschland oder Tschechien haben und sich zu diesen Nationalitäten zurückberufen. Bei den letzten Projekten hat auch immer jemand aus Syrien zum Beispiel mitgemacht – selbst wenn er Tschechisch könnte, wäre es dann doppelt ungerecht in der Sprache zu sprechen, weil die kann er ja dann nochmal ein bisschen schlechter als Deutsch. Und das ist einfach dann nicht in Ordnung, finde ich.

Häufig fordert Ihr die Teilnehmer auf, sich selbst zu verdolmetschen. Warum?

Es ist natürlich die beste Übung dafür, die andere Sprache zu lernen: Zu versuchen, das was man gesagt hat, nochmal in andere Worte zu fassen. Sie bekommen dann auch immer Unterstützung von der dolmetschenden Person, wenn ihnen ein Wort fehlt. Das ist einfach eine super gute Übung. Wenn man das mal geschafft hat, ist es ja ein wahnsinniges Erfolgserlebnis. Man glaub vorher nicht, dass man es schaffen kann, und dann schafft man es. Dann ist man nochmal motivierter, die Sprache zu lernen.

Okay. Gibt es, deiner Meinung nach, einen Unterschied zwischen den Termini Dolmetschen und Übersetzen?

Ich bin keine Expertin, aber so, wie ich es verstanden habe, ist Übersetzen ja oft auch zum Beispiel schriftlich, dolmetschen ja eher mündlich. Und ich weiß nicht, ob es so ist, aber Dolmetschen verbinde ich eigentlich meistens mit Simultan-Übersetzungen. Ich weiß gar nicht, ob es so ist, aber ich sage nie „Hey, kann jemand dolmetschen?“, sondern ich sage immer „Hey, wir brauchen eine Übersetzung.“ Ich weiß nicht, ob es richtig oder falsch ist. Aber so sage ich es immer.

Was stellst du dich vor, wenn man Konsektivdolmetschen sagt?

Dasselbe wie konsekutiv Übersetzen, das heißt, dass die Person A spricht in einer Sprache und Person B übersetzt es in die andere – danach.

Stellst du dich etwas vor, wenn man bilaterales Dolmetschen sagt?

Ich habe keine Ahnung was das ist.

Und was stellst du dich vor, wenn man Simultandolmetschen sagt?

Ah ja, das ist so, das Person A spricht und Person B übersetzt das in demselben Moment. Was man bei Čojč nie macht, weil dazu braucht man technisches Equipment, oder es wäre gut, sonst ist es so durcheinander. Für Čojč ist dies nicht ganz machbar.

Und noch letztes: Was stellst du dich vor, wenn man Flüsterdolmetschen sagt.

Ach so, ja, ich weiß nicht, ob es so ist, aber das machen wir auch manchmal, gerade wenn wir zum Beispiel Experten interviewen, dann sagen wir: „Okay, alle tschechischen Leute setzen sich zur Expertin, weil die auch Tschechin ist, und alle Leute, die Deutsch hören möchten, die setzen sich in die andere Ecke, und dann versucht die dolmetschende Person simultan zu übersetzen und ganz leise zu sprechen. Was meistens so bedingt gut funktioniert im čojč Kontext, tatsächlich. Aber ich glaube, das liegt daran, dass wir keine professionellen DolmetscherInnen haben.

Das waren alle meinen Fragen. Gibt es noch etwas, wonach ich nicht gefragt habe, aber was du gerne erwähnen möchtest oder was wichtig ist zu sagen?

Nur dass Čojč immer versucht das Übersetzen und Dolmetschen so unkompliziert wie möglich zu machen. Es ist super kompliziert, aber wir versuchen das nicht zu zeigen, wie kompliziert es ist, um die Message zu senden, dass es keine Sprachbarrieren gibt. Also wir geben es immer nicht ganz zu, wie kompliziert das eigentlich ist.

Es geht also auch darum, dass es den Teilnehmer so vorkommen soll, dass es kein Problem ist, in diesen beiden Sprachen zu sprechen und in dieser zweisprachigen Gruppe irgendwie zu funktionieren.

Genau, ja.

Vielen Dank für das Gespräch.

Gerne.

Příloha č. 3 – Informovaný souhlas v češtině

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Byl/a jsi požádán/a o rozhovor o délce 30–50 minut za účelem sběru dat pro diplomovou práci s názvem Tlumočení v česko-německé divadelní síti Čojč. Řešitelkou diplomové práce je Kristina Kasalová. Diplomová práce bude popisovat tlumočení v síti Čojč z pohledu vedoucích a účastníků divadelních projektů, které divadelní síť Čojč organizuje. Diplomová práce je psána na Ústavu translologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Účast na výzkumu je dobrovolná a je možno od ní kdykoliv odstoupit. Všechny informace získané v rozhovoru budou využity pouze pro účely této diplomové práce. Rozhovor bude nahráván. Řešitelka následně vytvoří přepis rozhovoru a zašle jej e-mailem respondentovi ke schválení.

V případě jakýchkoliv dotazů je možno se obrátit na řešitelku diplomové práce prostřednictvím e-mailu. Řešitelka je dostupná na této e-mailové adrese: kasalova.kristina@gmail.com.

Souhlasíš:

(nehodící se škrtni)

- s účastí na výzkumu?	ANO/NE
- s nahráváním rozhovoru?	ANO/NE
- se zveřejněním přepisu rozhovoru jako přílohy diplomové práce?	AMO/NE
- s uvedením svého jména v diplomové práci?	ANO/NE

Potvrzuji, že jsem o výše uvedeném byl/a informován/a a obdržel/a jsem kopii tohoto dokumentu.

Datum:

Jméno respondenta:

Jméno řešitelky diplomové práce:

Podpis respondenta:

Podpis řešitelky diplomové práce:

Příloha č. 4 – Informovaný souhlas v němčině

INFORMIERTE EINWILLIGUNG

Du wurdest um ein 30–50 Minuten langes Interview zwecks der Sammlung von Daten für die Masterarbeit mit dem Titel „Interpreting in Czech-German theater network Čojč (Tlumočení v česko-německé divadelní síti Čojč)“ gebeten. Autorin der Masterarbeit ist Kristina Kasalová. Die Masterarbeit beschreibt das Dolmetschen im Theaternetzwerk Čojč aus der Sicht der Projektleitenden und der Teilnehmenden der Theaterprojekte, die das Theaternetzwerk Čojč organisiert. Die Masterarbeit wird am Institut für Translatologie der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag geschrieben.

Die Teilnahme an der Forschung ist freiwillig und man kann von der Teilnahme jederzeit zurücktreten. Alle durch das Interview gewonnenen Informationen werden nur für die Zwecke der Masterarbeit genutzt. Das Interview wird aufgenommen werden. Die Autorin der Masterarbeit wird danach eine Transkription des Interviews erstellen und wird diese dem Befragten / der Befragten per E-Mail zur Bewilligung zukommen lassen.

Im Falle jeglicher Fragen kann man sich an die Autorin der Masterarbeit per E-Mail wenden. Die Autorin ist unter folgender E-Mail-Adresse erreichbar: kasalova.kristina@gmail.com.

Bist du mit

(das Nicht-Passende bitte durchstreichen)

- der Teilnahme an der Forschung	JA/NEIN
- dem Aufnehmen des Interviews	JA/NEIN
- der Veröffentlichung der Transkription des Interviews als Anhang der Masterarbeit	JA/NEIN
- dem Anführen deines Namens in der Masterarbeit	JA/NEIN

einverstanden?

Ich bestätige, dass ich über das oben Erwähnte informiert wurde und dass ich eine Kopie dieses Dokuments bekommen habe.

Datum:

Name des Befragten / der Befragten:

Unterschrift des Befragten / der Befragten:

Name der Autorin der Masterarbeit:

Unterschrift der Autorin der Masterarbeit:

Příloha č. 5 – Dotazník v češtině

Tlumočení v rámci Čojče

Tento dotazník byl vytvořen za účelem zkoumání tlumočení v rámci Čojče, kterému se věnuji ve své diplomové práci. Tlumočení je stejně jako překlad zajištění komunikace mezi dvěma stranami, které mluví každá jiným jazykem. Na rozdíl od překladu probíhá tlumočení ústně. Tento dotazník ti zabere zhruba deset minut. Budu ráda, když jej vyplníš. Dotazník je určen pro účastníky i vedoucí čojč projektů.

Předem děkuji za vyplnění. Kristina Kasalová

1. Čojč projektů v minulých letech jsem se účastnil/a spíše jako

- účastník/účastnice
- vedoucí
- vedoucí i účastník/účastnice (stejně často)

Podle této otázky se zobrazí buďto otázky pro účastníky, vedoucí, nebo oboje.

OTÁZKY PRO ÚČASTNÍKY

2. Kolik ti je let?

3. Kolika projektů ses už zúčastnil? Pokud můžeš, uveď přesný počet.

4. Jaký jazyk je tvůj rodný jazyk?

- čeština
- němčina
- čeština a němčina
- jiný:

5. Jak bys zhodnotil/a své jazykové znalosti cizího jazyka (němčiny/češtiny)?

- oba jazyky považuji za svou mateřštinu
- ovládám cizí jazyk na úrovni mateřského jazyka
- ovládám cizí jazyk velmi dobře
- ovládám cizí jazyk dobře
- ovládám cizí jazyk poměrně dobře
- ovládám základy cizího jazyka
- umím v cizím jazyce jen pár slov nebo frází
- cizí jazyk neumím vůbec

6. Urči prosím, nakolik souhlasíš s následujícími tvrzeními.

Na projektu jsem vždy všemu rozuměl/a (vše bylo vždy přetlumočeno do jazyka, který ovládám).

zcela souhlasím – spíše souhlasím – ani souhlas, ani nesouhlas – spíše nesouhlasím – zcela nesouhlasím nemůžu posoudit

Vždy jsem mohl/a mluvit v tom jazyce, ve kterém jsem chtěl/a nebo ve kterém to pro mě bylo nejpříjemnější.

zcela souhlasím – spíše souhlasím – ani souhlas, ani nesouhlas – spíše nesouhlasím – zcela nesouhlasím nemůžu posoudit

Vždy bylo zajištěno, aby mi všichni rozuměli. (Pokud jsem se např. vyjádřil/a jen v jednom jazyce nebo jsem nevěděl/a, jak něco konkrétního v druhém jazyce říct, někdo se postaral o to, aby mi rozuměli i mluvčí toho druhého jazyka.)

zcela souhlasím – spíše souhlasím – ani souhlas, ani nesouhlas – spíše nesouhlasím – zcela nesouhlasím nemůžu posoudit

Při diskusích jsem mohl/a vždy mluvit tím jazykem, kterým jsem chtěl/a.

zcela souhlasím – spíše souhlasím – ani souhlas, ani nesouhlas – spíše nesouhlasím – zcela nesouhlasím nemůžu posoudit

Už se mi někdy na projektu stalo, že jsem neřekl/a něco, co jsem říct chtěl/a, protože jsem se bál/a, že by mi někdo neporozuměl (protože mluvil jiným jazykem než já a buďto nebyl přítomný nikdo, kdo by to za mě přetlumočil, nebo jsem se bál/a, že by to nikdo přetlumočit nezvládl).

zcela souhlasím – spíše souhlasím – ani souhlas, ani nesouhlas – spíše nesouhlasím – zcela nesouhlasím nemůžu posoudit

7. Jak důležitá podle tebe jsou při hodnocení tlumočení následující kritéria?

1 přirozený přízvuk velmi důležité – důležité – ani důležité, ani nedůležité – méně důležité – nedůležité

2 příjemný hlas

3 plynulost projevu

4 logická návaznost mezi větami

5 předání smyslu (významová shoda s originálem)

6 úplnost přetlumočení (úplné předání originálu)

7 gramatická správnost

8 terminologická správnost

8. Nakolik jsou podle tebe (běžně) při tlumočení na Čojči splněna následující kritéria?

1 přirozený přízvuk plně splněno – spíše splněno – ani splněno, ani nesplněno –
spíše nesplněno – vůbec nesplněno

2 příjemný hlas

3 plynulost projevu

4 logická návaznost mezi větami

5 předání smyslu (významová shoda s originálem)

6 úplnost přetlumočení (úplné předání originálu)

7 gramatická správnost

8 terminologická správnost

OTÁZKY PRO VEDOUCÍ

9. Jak dlouho se už účastníš projektů jako projektový vedoucí? Pokud možno, uveď prosím počet let.

10. Jaký jazyk je tvůj rodný?

- čeština
- němčina
- čeština a němčina
- jiný:

11. Jak bys zhodnotil/a své jazykové znalosti cizího jazyka (němčiny/češtiny)?

- oba jazyky považuji za svou mateřštinu
- ovládám cizí jazyk na úrovni mateřského jazyka
- ovládám cizí jazyk velmi dobře
- ovládám cizí jazyk dobře
- ovládám cizí jazyk poměrně dobře
- ovládám základy cizího jazyka
- umím v cizím jazyce jen pár slov nebo frází
- cizí jazyk neumím vůbec

12. Tlumočíš na projektech?

ano – občas – ne

Odpověď na 12. otázku = ANO, OBČAS: 13. Přejde ti, že se při tlumočení můžeš spolehnout na druhého projektového vedoucího? (Že ti např. pomůže, když nebudeš znát nějaké slovíčko

/ když něčemu neporozumíš / když ztratíš pozornost nebo si něco nezapamatuješ – a buďto ti poradí nebo za tebe tlumočení převezme.)

- Ano, pomůže mi, při tlumočení se i často střídáme.
- Ano, když potřebuji, pomůže mi.
- Spíše ne.
- Ne, celé to je plně na mně.

Odpověď na 12. otázku = NE: 14. Proč ne?

15. Přijde ti, že je tlumočení na projektech těžké?

ano – spíše ano – ani ano, ani ne – spíše ne – ne

16. Myslíš, že umíš tlumočit dobře?

ano – spíše ano – ani ano, ani ne – spíše ne – ne

17. Ocenil/a bys, kdyby na projektu (nebo při debatách s publikem po představení) byl přítomný profesionální tlumočník? Pokud možno, napiš proč.

18. Stalo se ti někdy, že jsi na projektu něčemu v cizím jazyce neporozuměl/a? (Ať už jsi zrovna tlumočil/a nebo ne.)

19. Máš za sebou nějaký trénink nebo nějaké kurzy tlumočení?

ano – ne

Odpověď na 19. otázku = ANO: 20. Jaké?

21. Ocenil/a bys, kdyby Čojč nabízel nějaké kurzy tlumočení?

ano – spíše ano – ani ano, ani ne – spíše ne – ne nevím

22. Jak důležitá podle tebe jsou při hodnocení tlumočení následující kritéria?

1 přirozený přízvuk velmi důležité – důležité – ani důležité, ani nedůležité – méně důležité – nedůležité

2 příjemný hlas

3 plynulost projevu

- 4 logická návaznost mezi větami
- 5 předání smyslu (významová shoda s originálem)
- 6 úplnost přetlumočení (úplné předání originálu)
- 7 gramatická správnost
- 8 terminologická správnost

23. Nakolik jsou podle tebe (běžně) při tlumočení na Čojči splněna následující kritéria?

1 přirozený přízvuk plně splněno – spíše splněno – ani splněno, ani nesplněno –
spíše nesplněno – vůbec nesplněno

- 2 příjemný hlas
- 3 plynulost projevu
- 4 logická návaznost mezi větami
- 5 předání smyslu (významová shoda s originálem)
- 6 úplnost přetlumočení (úplné předání originálu)
- 7 gramatická správnost
- 8 terminologická správnost

24. Další komentáře týkající se tlumočení v Čojči:

25. Pokud bys chtěl/a být informován/a o výsledcích mé diplomové práce, zanech mi na sebe prosím kontakt (e-mailovou adresu):

Příloha č. 6 – Dotazník v němčině

Dolmetschen im Rahmen von Čojč

Dieser Fragebogen wurde für die Erforschung des Dolmetschens beim deutsch-tschechischen Theaternetzwerk Čojč erstellt, dem ich mich in meiner Masterarbeit widme. Dolmetschen dient – genauso wie das Übersetzen – zur Sicherung der Kommunikation zwischen zwei Seiten, welche beide in einer anderen Sprache sprechen. Im Unterschied zum Übersetzen verläuft Dolmetschen mündlich.

Dieser Fragebogen wird etwa zehn Minuten dauern. Ich wäre froh, wenn du ihn ausfüllen würdest. Der Fragebogen ist sowohl für Teilnehmende als auch für Leitende der čojč Projekte bestimmt.

Danke im Voraus für das Ausfüllen. Kristina Kasalová

1. In den vorigen Jahren habe ich öfter als... teilgenommen.

- Teilnehmende/r
- Leitende/r
- Leitende/r und Teilnehmende/r (gleich oft)

FRAGEN FÜR TEILNEHMENDE

2. Wie alt bist du?

3. An wie vielen Projekten hast du schon teilgenommen? Falls es möglich ist, gib bitte eine genaue Anzahl an.

4. Welche Sprache ist deine Muttersprache?

- Tschechisch
- Deutsch
- Deutsch und Tschechisch
- andere:

5. Wie würdest du deine Fremdsprachkenntnisse (Tschechisch/Deutsch) beurteilen?

- beide Sprachen sind für mich meine Muttersprache
- beide Sprachen beherrsche ich auf dem Niveau der Muttersprache
- ich beherrsche die Fremdsprache sehr gut
- ich beherrsche die Fremdsprache gut
- ich beherrsche die Fremdsprache ziemlich gut
- ich beherrsche die Grundlagen der Fremdsprache
- ich kann in der Fremdsprache ein paar Wörter oder Phrasen sagen
- ich kann die Fremdsprache gar nicht

6. Bestimme bitte, inwieweit du den folgenden Aussagen zustimmst.

Auf Projekten habe ich immer alles verstanden (alles wurde in die Sprache, die ich beherrsche, gedolmetscht)

7 grammatikalische Richtigkeit

8 präzise Fachterminologie

8. Inwieweit werden deiner Meinung nach (normalweise) beim Dolmetschen bei Čojč folgende Kriterien erfüllt?

1 akzentfreie Sprache völlig erfüllt – eher erfüllt – teils/teils – eher nicht erfüllt
– gar nicht erfüllt

2 angenehme Stimme

3 flüssige Rede

4 logischer Zusammenhang zwischen den Sätzen

5 sinngemäße Wiedergabe des Originals

6 vollständige Wiedergabe des Originals

7 grammatikalische Richtigkeit

8 präzise Fachterminologie

FRAGEN FÜR LEITENDE

9. Wie lange nimmst du schon an Projekten als Projektleiter/in teil? Falls es möglich ist, gib bitte eine genaue Anzahl der Jahre an.

10. Welche Sprache ist deine Muttersprache?

- Tschechisch
- Deutsch
- Deutsch und Tschechisch
- andere:

11. Wie würdest du deine Fremdsprachkenntnisse (Tschechisch/Deutsch) beurteilen?

- beide Sprachen sind für mich meine Muttersprache
- beide Sprachen beherrsche ich auf dem Niveau der Muttersprache
- ich beherrsche die Fremdsprache sehr gut
- ich beherrsche die Fremdsprache gut
- ich beherrsche die Fremdsprache ziemlich gut
- ich beherrsche die Grundlagen der Fremdsprache
- ich kann in der Fremdsprache ein paar Wörter oder Phrasen sagen
- ich kann die Fremdsprache gar nicht

12. Dolmetschst du in den Projekten?

ja – manchmal – nein

Antwort auf 12. Frage = JA, MANCHMAL: 13. Hast du das Gefühl, dass du dich auf den anderen Projektleiter / die andere Projektleiterin verlassen kannst? Dass er/sie dir z. B. helfen wird, wenn du irgendein Wort nicht kennst / wenn du etwas nicht verstehst / wenn du die Aufmerksamkeit verlierst oder dir etwas nicht mehr einfällt – und dass er/sie dir entweder einen Rat gibt, oder dass er/sie das Dolmetschen übernimmt.)

- Ja, er/sie würde mir helfen, wir wechseln uns auch oft beim Dolmetschen ab.
- Ja, wenn ich es brauche, hilft er/sie mir.
- Eher nicht.
- Nein, es liegt ganz an mir.

Antwort auf 12. Frage = NEIN: 14. Warum nicht?

15. Kommt dir das Dolmetschen auf Projekten schwer vor?

ja – eher ja – teils/teils – eher nein – nein

16. Meinst du, dass du gut dolmetschen kannst?

ja – eher ja – teils/teils – eher nein – nein

17. Würdest du es begrüßen, wenn auf den Projekten (oder bei den Debatten mit dem Publikum nach der Aufführung) ein professioneller Dolmetscher / eine professionelle Dolmetscherin anwesend wäre? Wenn möglich, schreibe, warum.

18. Ist es dir schonmal passiert, dass du etwas in der anderen Sprache an dem Projekt nicht verstanden hast? (Egal, ob du gerade gedolmetscht hast, oder nicht.)

19. Hast du irgendein Training oder Kurse für das Dolmetschen absolviert?

ja – nein

Antwort auf 19. Frage = JA: 20. Welche?

21. Würdest du befürworten, wenn Čojč Dolmetscherkurse anbieten würde?

ja – eher ja – teils/teils – eher nein – nein weiß ich nicht

22. Wie wichtig sind deiner Meinung nach die folgenden Kriterien für die Beurteilung einer Dolmetschung?

1 akzentfreie Sprache sehr wichtig – wichtig – teils/teils – weniger wichtig – unwichtig

2 angenehme Stimme

3 flüssige Rede

4 logischer Zusammenhang zwischen den Sätzen

5 sinngemäße Wiedergabe des Originals

6 vollständige Wiedergabe des Originals

7 grammatikalische Richtigkeit

8 präzise Fachterminologie

23. Inwieweit werden deiner Meinung nach (normalweise) beim Dolmetschen bei Čojč folgende Kriterien erfüllt?

1 akzentfreie Sprache völlig erfüllt – eher erfüllt – teils/teils – eher nicht erfüllt – gar nicht erfüllt

erfüllt

2 angenehme Stimme

3 flüssige Rede

4 logischer Zusammenhang zwischen den Sätzen

5 sinngemäße Wiedergabe des Originals

6 vollständige Wiedergabe des Originals

7 grammatikalische Richtigkeit

8 präzise Fachterminologie

24. Weitere Kommentare zum Dolmetschen im Rahmen von Čojč:

25. Falls du über Ergebnisse meiner Masterarbeit informiert werden möchtest, lass hier bitte deinen Kontakt für mich da (deine E-Mail-Adresse):